

ПОРІВНЯННЯ ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ДІТЕЙ ЗА ПОРЯДКОМ НАРОДЖЕННЯ У НУКЛЕАРНІЙ СІМ'Ї

Г.А. Крупник

Херсонський державний університет, kr.aa@i.ua

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор О.Є. Блинова

Вступ. Сім'я є важливою складовою існування людини. Це специфічний життєвий світ, у якому здійснюється виховне, фізичне, культурне зростання, а також соціальна інтеграція індивіда. Сім'ю вважають першою формою співжиття, адже саме тут виникають, формуються і закладаються основи співіснування у соціумі.

Аналіз сучасних тенденцій примушує замислитись над майбутнім інституту сім'ї. При загальній кількості сімей (в Україні проживає майже 15 млн. сімей), середній розмір складає 3-4 людини. Яскрава риса сучасної сім'ї – нуклеаризація, тобто процес розділення сім'ї і відділення дорослих дітей від батьків.

Дослідники акцентують увагу на таких основних тенденціях розвитку сім'ї у сучасному суспільстві: прерогатива кар'єри, унаслідок чого зростає рівень добробуту сім'ї; пізнє укладання шлюбу і відкладання народження дитини; розділення репродуктивної і сексуальної поведінки; практика розлучень і повторних шлюбів. Криза сім'ї продемонструвала, що сім'я із кількома дітьми не є золотим стандартом благополуччя, натомість сім'єцентризм та дітоцентризм замінюються егоцентризмом.

Серед дослідників сучасної сімейної проблематики можна назвати таких авторів, як: О. Алмазова (стосунки між сиблінгами), О. Блинова (дитячо-батьківські відносини у сім'ях трудових мігрантів), О. Воскресенська (дослідила вплив батьків на їхні конкурентні взаємини), К. Гольцберг (визначила низку проблем виховання, зумовлених віковою різницею між дітьми у родині), І. Дідук (психологічні особливості психосоціального розвитку особистості), М. Миколайчук-Карпа (вивчала особливості розвитку сиблінга

дитини з особливостями у розвитку), І. Крупник (особливості уявлень про майбутнє сімейне життя дітей з родин трудових мігрантів), М. Кузьміна (оптимальна різниця у віці між сиблінгами для їх максимально сприятливого розвитку), Т. Мостафа (вплив складної структури сім'ї на благополуччя дітей), О. Посвістак (становлення психології сім'ї), С. Цюра (характерні особливості педагогічного середовища розвитку сиблінгів), А. Штейнбах (аспекти поведінки у сімейних стосунках), Д. Юсель (взаємини у нуклеарних сім'ях), Т. Яблонська (психологічні засади розвитку ідентичності дитини в системі сімейних взаємин) [2].

Метою нашої статті є порівняння результатів діагностики між представниками трьох груп студентської молоді, що виховуються у нуклеарних сім'ях, які являються первітками, другонародженими та третіми дітьми за порядком народження у сімейній ієрархії.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилося на базі Комунального вищого навчального закладу «Херсонське училище культури» Херсонської обласної ради та Херсонського державного університету. До складу діагностичного мінімуму нами включено 3 методики, що дозволяють виявити характеристику особистості кожного індивіда [4] та порівняти утворені вибірки між собою:

1) «Психогіометричний тест» (автор С. Дилінгер, адаптація А. Алексеева, Л. Громової) [1]. Дозволяє визначити тип особистості з метою отримання детальної характеристики особистісних якостей і особливостей поведінки за такими показниками:

- Непослідовність і непередбачуваність вчинків, допитливість, живий інтерес до всього що відбувається і сміливість, надмірна довірливість, навіюваність;

- Схильність до лідерства, енергійність, впевненість у собі, наявність потреби управляти положенням справ;

- Працьовитість, старанність, потреба доводити почату справу до кінця, завзятість, витривалість, терпіння і методичність, уважність до деталей;

- Доброчливість, комунікативність, висока чутливість, розвинена емпатія, неконфліктність;

- Креативність, творчість, незалежність, прагнення генерувати нові ідеї і методи роботи, нестриманість, експресивність.

2) Опитувальник TIPI-RU (С. Гослінга, П. Рентфру, В. Свонна) [5].
Дозволяє виявити риси особистості за показниками:

- Екстраверсія / інтроверсія, де рисами екстраверсії є товарицькість, впевненість, енергійність, пошук нових вражень, позитивних емоцій і теплота;

- Дружелюбність / антагонізм, де рисами дружелюбності є довіра, прямота (але не вимогливість), альтруїзм, поступливість, скромність, схильність до співчуття;

- Сумлінність / проблеми з цілепокладанням, де у якості рис сумлінності називаються ефективність, організованість, відповідальність, самодисципліна, прагнення до досягнень, розсудливість;

- Нейротизм / емоційна стабільність, де до нейротизму відносяться тривожність, ворожість, сором'язливість, примхливість, депресивність, невпевненість в собі;

- Відкритість / закритість досвіду. Цей фактор описується через такі прикметники, як цікавий, схильний до фантазування, творчий, з широкими інтересами, не такий як всі.

3) Методика «Значущі події життєвого шляху сім'ї» (автор О. Коржова, модифікація Т. Заєко) [3]. Дозволяє вивчити історію сім'ї та особливості сприйняття сімейних подій за такими показниками:

- Продуктивність сприйняття образів життєвого шляху;

- Оцінка подій;

- Ступінь впливу подій на особистість;

- Середній час ретроспекції і антиципації подій;

- Зміст подій.

Одержані наукові результати. Вибірку склали респонденти віком 15-20 років у кількості 74 особи, які проживають у нуклеарних сім'ях, до складу якої

входять батьки та їх двоє чи троє дітей. Із них первістки – 39,19%, другонародженні – 47,30%, та треті діти у сім'ї за порядком народження – 13,51%.

У таблицях 1, 2, 3 представлені результати проведеного дослідження.

Таблиця 1.

Результати за методикою «Психогометричний тест» (автор С. Дилінгер, адаптація А. Алексєєва, Л. Громової)

Діти за порядком народження	Психогометричний тест				
	Квадрат	Трикутник	Прямокутник	Коло	Зигзаг
Перша дитина (%)	6,90	27,59	6,90	34,48	24,13
Друга дитина (%)	2,86	25,71	0	28,57	42,86
Третя дитина (%)	10	20	10	30	30

Таблиця 2.

Результати за методикою «Опитувальник TIPI-RU» (автори С. Гослінг, П. Рентфру, В. Свонн, модифікація А. Сергєєвої)

Діти за порядком народження	Опитувальник TIPI-RU				
	Екстраверсія	Товариськість	Добросовістність	Емоційна стабільність	Відкритість новому досвіду
Перша дитина (%)	17,64	26,47	14,72	23,53	17,64
Друга дитина (%)	10,64	29,79	23,40	19,15	17,02
Третя дитина (%)	0	37,5	12,5	25	25

Таблиця 3.

Результати за методикою «Значущі події життєвого шляху сім'ї» (автор О. Коржова, модифікація Т. Заєско)

Діти за порядком народження	Значущі події життєвого шляху сім'ї			
	Минулі події		Майбутні події	
	Позитивні	Негативні	Позитивні	Негативні
Перша дитина	53,79	17,24	28,28	0,69

(%)				
Друга дитина (%)	60,47	12,21	26,74	0,58
Третя дитина (%)	66,67	12,12	21,21	0

Висновки. Отже, проаналізувавши вищесказане (див. табл. 1, 2) з проведеного нами дослідження, можемо наголосити, що первістки більш доброзичливі, комунікативні, з високою чутливістю, розвиненою емпатією, не конфліктні. Вони схильні довіряти оточуючим, проявляють прямолінійність у спілкуванні (але не вимогливість), альтруїзм, поступливість, скромність, схильність до співчуття. Вони емоційно стабільні.

Другонароджені діти у сімейній ієрархії більш креативні, творчі, незалежні, прагнуть генерувати нові ідеї і методи роботи, нестримані, експресивні. Як і первістки, схильні довіряти оточуючим, а також проявляють прямолінійність у спілкуванні. Серед рис сумлінності можемо назвати характерну для даної вибірки особистісну ефективність, організованість, відповідальність, самодисциплінованість, прагнення до досягнень, розсудливість.

Треті діти за порядком народження у нуклеарній сім'ї, як і первістки, доброзичливі, комунікативні, неконфліктні. Разом з тим увібрали у себе риси, характерні для другонароджених: креативні, творчі, незалежні, прагнуть генерувати нові ідеї і методи роботи. Вони схожі на перших і других дітей своєю товариськійстю, готовністю йти на компроміс. Як і старші сиблінги, вони також проявляють емоційну стабільність. Молодші діти відкриті новому досвіду, тобто проявляють зацікавленість до навколишнього світу, схильні до фантазування, творчі, з широкими інтересами.

Аналізуючи значущі події життєвого шляху сім'ї респондентів (див.табл. 3), можна вказати на те, що найбільшу кількість позитивних подій із минулого описують молодші діти у нуклеарних сім'ях. Найбільше негативних подій із минулого запам'ятали саме первістки. Очікування як позитивних, так і негативних подій у майбутньому також притаманне найбільше старшим дітям.

Середні діти рівнопропорційно описують події, що пов'язані із їх сиблінгами, як і позитивні, так і негативні.

У перспективах подальших досліджень вбачаємо за необхідне дослідити вплив різниці у віці серед дітей із нуклеарних родин. Але разом з тим, зауважуємо і на той загальновідомий факт, що по-справжньому дружніми сиблінги стануть тоді, коли наймолодша дитина досягне підліткового віку. Тому, що якою б не була різниця між дітьми, провідні спеціалісти у галузі психології та педагогіки зазначають, що підростаючи, вони зможуть розмовляти на рівних.

Література:

1. Алексеев А.А., Громова Л.А. Психогеометрия для менеджеров. Изд-во «Знание», 1991. 106 с.
2. Блинова О.Є. Особливості дитячо-батьківських відносин у сім'ях трудових мігрантів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. № 2 (37). Сєверодонецьк: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. 2015. С.30-37.
3. Коржова Е.Ю. Методика «Психологическая автобиография» в психодиагностике жизненных ситуаций: Методическое пособие. Киев : МАУП, 1994.
4. Крупник Г.А. Емпірично-методичне забезпечення вивчення чинників, що впливають на розвиток міжособистісних стосунків сиблінгів. *Теорія і практика сучасної психології*. Збірник наукових праць. Випуск № 6, Т.1. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. С.127-131
5. Сергеева А.С., Кириллов Б.А., Джумагулова А.Ф. Перевод и адаптация краткого пятифакторного опросника личности (ТІРІ-RU): оценка конвергентной валидности, внутренней согласованности и тест-ретестовой надежности. *Экспериментальная психология*. 2016. Т. 9. №. 3. С. 138–154. doi:10.17759/exppsy.2016090311